

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА НАУКИ

Микола Сулятицький

Інтелектуальна робітня вченого Володимира Качкана нещодавно збагатилася сучасне українське літературознавство добротним науковим монографічним виданням¹, що його благословила вчена рада Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України за загальною редакцією доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України Мирослава Романюка. Її екскурсивність детермінує своєрідну екстраполяцію від базових теоретично-аналітичних аспектів науки про письменство в напрямі з'ясування навколопроблемних питань, уведення додаткової інформації, епізодів, постатей якраз почерез епістолярне відображення. Бо, як правильно резюмує основний автор, «часом — один листовний рядок може виказати більше об'єктивної правди, суджень чи передбачень, ніж газетна цілополосна публікація, пустослівна брошура, навіть окрема книжка».

Поряд із цим — на огроми епістолярних текстів, що належать визначним діячам українства, — автори монографії в дискурсивному контексті демонструють логічно організований, аргументований виклад обстоюваних ними позицій, тримаючи в полі зору багатство психологічних виявів численних авторів віднайденого й опрацьованого епістолярію.

Перший розділ монографії під промовистою назвою «Епістолярій в академічних ризах» не тільки розкриває перед читачем квантитативну (кількісну) ознаку віднайдених в архівних припорохах унікальних раритетних зразків листування, але й додає глибокоаналітичні наукові розмисли над змістом листів, біографічними перипетіями їхніх творців, культурологічного українського поступу означеного періоду.

Так, з авторських досліджень поданих в алфавітному порядку персоналій відчитуємо цікаві довідки про природу художньої творчості

О. Маковея, безцінну інформацію про творчі взаємини титанів слова І. Франка й А. Кримського, світогляд письменниці Марка Вовчка. Завдяки прочитанню чималого епістолярію руйнуються усталені догми про нібито лише «кабінетно-вчену» сутність М. Грушевського, а листи О. Кобилянської розкривають нам не тільки багатий духовний світ письменниці (завдяки літературно-пошуковому подвигу світлої пам'яті професора Ф. Погребенника), а також її взаємини з видатними діячами науки і літератури Прикарпатського краю та зарубіжжя.

Не такі численні листи зачинателя нової української літератури І. Котляревського висвітлюють життєписні нюанси цієї постаті, зосібна його працю над знаковим твором нашого красного письменства — «Енеїдою».

Епістолярій майстра прозової форми М. Коцюбинського неабияк утверджує його авторитетність, а то й харизматичність у середовищі тодішньої претензійної письменницької богеми. Достатня відвертість у листуванні привертала до керманіча українського літературного імпресіонізму очевидну зацікавленість — більш вдумливі реципієнти проглядали пряму ліричність поміж одухотвореною кореспонденцією до О. Аплаксіної і художнім виплеском ментного творення його прозових шедеврів — «Fata Morgana», «Persona grata», «В дорозі», «Intermezzo», «Тіні забутих предків» тощо.

Завдяки одному з авторів пропонованої розвідки — проф. В. Качкану — кілька років тому побачило світ унікальне видання «Журавлі повертаються...: З епістолярної спадщини Богдана Лепкого» (Упоряд., авт. передм., приміток і коментарів В. А. Качкан. — Л., 2001), де дослідник зумів зібрати, прокоментувати і видати більше півтисячі листів. В «Екскурсах і дискурсах...» поміщено розлогу аналітичну розвідку про вагомий аспект творчої особистості

Б. Лепкого, а також усієї творчої династії Лепких — братів Миколи, Лева та їхнього батька Сильвестра (Марка Мурави).

Подобиємо в тандемному дослідженні цікаві факти з життя духовного проводиря українців митрополита Іларіона (Івана Огієнка), який, попри свою досекундну зайнятість, старався знаходити якусь часину для допомоги початкуючим духівникам, письменникам чи лінгвістам.

Листування К. Студинського — це не лише дециця приватних ціх буття громадського діяча, але й своєрідна хроніка українського суспільного і культурного життя за час від кінця ХІХ ст. до початку Другої світової війни; а епістолярій Лесі Українки, Івана Франка — то окремих художньо-мистецький, культурологічний, соціально-політичний світ, не до кінця ще вивчений і поцінований.

Етико-естетичні світоглядні підмурівки проступають із хвилюючого емоційного життєпису жінки-борця Олени Теліги, екзистенція інтелектуального ідеалізму і змаги — з «комуно-квазівивихами» Василя Стуса, душевідверті діалоги — з листів братів Тютюнників...

У наступному підрозділі монографії — «Знахідки у книжковому потоці» — автори вихоплюють з архівних джерел, передмов, спогадів, досліджень, науково-документальних видань багатющій матеріал, який не тільки заповнить певні прогалини в нашому літературознавстві, але й спонукатиме інших дослідників інтенсивніше розвивати цю галузь гуманітарного знання, оскільки вона цікава, неординарна, недостатньо розроблена нашою наукою.

З якою ж цікавістю спраглий до комплексного пізнання читач розкриває для себе трагедію Алли Горської в контексті репресивних гонінь на митців часів тоталітарної системи, що, за зболеною констатацією авторів, «у всі часи не терпіла вільнотумства інтелігенції, працювала “на ти” з національним інтелектом, виробляла найвитонченіші форми і методи». А хіба ми так багато знаємо про особистісну глибоку філософію любові поета Зіновія Красівського, лінгвіста-емігранта Петра Митропана, творчий тріумф і трагедію українського слова, виплека-

ного на чужинецьких манівцях А. Любченком, У. Самчуком, Є. Маланюком, С. Гординським, на рідній, та не своїй землі М. Хвильовим, П. Тичиною, Ю. Яновським та ін.

Читач-фахівець буде потішений поданням вичерпних відомостей про збірник листів книгознавця і літературного критика Ю. Меженка, композитора та церковного діяча у Відні професора А. Гнатишина та його побратима — медика О. Гридогого. А навіть важко уявити, у якому глибокосекретному запроторенні була епістолярна кореспонденція очільників українського націоналістичного руху Є. Коновальця, В. Мартинця, В. Липинського, а тепер маємо чітку бібліографічну вказівку на таку раритетну книжкову з'яву.

Почерез епістолярій відхиляється завіса до глибшого пізнання поета і священика Я. Лесіва, вченого світового рівня І. Горбачевського, суперечливого світогляду П. Куліша...

Усього за останні роки копітка дослідницька скрупульозність учених із засіків історико-філологічної періодики («Дзвін», «Дивослово», «Київ», «Народна творчість та етнологія», «Український історичний журнал», «Слово і час», «Березіль», «Київська старовина», «Пам'ятки України: історія та культура», «Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» тощо) висіяла найвідбірніше зерно українського культурологічного епістолярію, проштудіювала огром аналітичних дописів багатьох учених у цій галузі філологічного знання. Барометр періодики зафіксував широкоамплітудні психоемоційні, світоглядні коливання піднесення і падіння великих вершителів української справи, життєподвиг яких то проливався дощопадом письменницької, наукової праці, то освічував розпогоджений небозвід мрією про не таке вже й далеке щасливе національне майбуття.

Тут і заокеанська скитальська тужба митця С. Гординського, і відчайдушність передсмертного листа-звернення М. Грушевського до радянського можновладця-інтригана В. Молотова в розпуді за втраченим українством, і розробки націоідеї Є. Чикаленком, Олегом Ольжичем,

О. Сеником, О. Чемеринським, К. Осьмаком, мрієвтілювальний ентузіазм шістдесятницької когорти — Ірини Калинець, В'ячеслава Чорновола, Івана Світличного, Алли Горської, Ліни Костенко, Надії Світличної. І не злічити тих імен, які правдою і совістю прислужилися втіленню української національної ідеї, нашої культури, суспільно-політичної думки.

Другий розділ — «З літературознавчих та фольклористичних зошитів» — це до двадцяти дописів, відгуків, рецензій, шкідців, статей В. Качкана, що вийшли з-під його пера за останніх кілька років. Тут із болем душі громадянина-патріота в теоретико-прагматичному аналітичному зрізі «націоідея — ген українця», де автор глибокодушно й експресивно вивергає горе-правду нашого сьогодення, закликаючи «не намотувати на колесо рідної історії тасьму новолихоліть». Засвоєно уроки Великого Кобзаря в його 195-ті роковини від дня народження іскрометно-натхненного слововиплеску «За всіх сказав, за всіх переболів...», у якому огниво Шевченкового слова запалює наші смолоскипи національної гідності та честі. Достеменно розуміючи анатомію творчості, вдало вловлює В. Качкан «Слід невловимого Протея», аналітично мандрує лабіринтами книги О. Слоньовської. Це велемовно засвідчує його розвідка «Тяжіння до вищого імперативу». Поціновує автор поміщеної в монографії статті «До незгасного досвіду Франка» фахову працю професора Михайла Нечиталюка «Публіцистика Івана Франка — “школа політичного думання”: семінарії для журналістів (1875—1893)», а стаття «Шлях до сучасної рецепції та реінтерпретації», звернена до дослідження праці Наталії Поплавської «Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVI — початку XVII ст.». Не залишає поза увагою В. Качкан знакову, як для нинішнього часу, працю відомого закарпатського

фольклориста і філолога Івана Хланти «Жанр духовної пісні: історія та поетика (на матеріалі Карпатського регіону)», дослідження Ольги Фабрики-Процької «Пісенна культура лемків ХХ ст.: збереження традицій та новотворчість» і розвідку Олесі Церковняк-Городецької «Фольклористична спадщина Катерини Грушевської в контексті розвитку загальноєвропейської фольклористики». Подібно ж професор В. Качкан має ряд цікавих думок про дослідження Галини Литвиненко над архетипно-образною системою фольклорної свідомості календарно-обрядових пісень, а також розмислів над текстом праці Тетяни Андреевої «Поетика ініціаційного простору в українському фольклорі».

У цьому розділі поміщено літературознавчо-критичний есеї над поетичним розкриттям відомого вченого-філолога, професора Богдана Мельничука, життєподвигом Теофіла Виноградника, що спромігся сповнити заповіт свого вчителя Івана Федорака (Івана Садового) — повернути його прах із чужини на рідне Покуття, і тужлива зажура за втратою побратима, відомого вченого О. Рисака, життєва зоря якого закотилася в за-світі безсмертя так негадано передчасно.

Монографія укомплектована розлогим іменним покажчиком, покажчиком періодичних видань, списком умовних скорочень. Наукову апробацію монографічної праці зробили професори Олег Гринів, Микола Тимошик, Микола Дмитренко, Іван Хланта.

Книга, що зорієнтовує читача, зацікавленого в неупередженій інформації, яку подибуємо в одному з найоригінальніших та змістово найсокровенніших жанрів — епістолярному, — буде мати неабиякий успіх і наукову затребуваність як у фаховому середовищі, так і в широкому читацькому загалі.

¹ Качкан В., Качкан О. Екскурси і дискурси (українська історія, література, культура, філософія, фольклористика, етнологія, пресологія в епістолярному віддзеркаленні: панорама проблеми). Монографія. — Івано-Франківськ, 2009.